

Milada ŘÍHOVÁ a kol., *Lékaři na dvoře Karla IV. a Jana Lucemburského*,

Paseka, Praha – Litomyšl 2010

209 s., ISBN 978-80-7432-047-7

Milada Říhová předkládá čtenáři první díl lucemburských životopisů s portréty lékařů Jana Lucemburského a Karla IV. Ke spolupráci na knize přizvala také dva představitele nejmladší badatelské generace, Danu Stehlíkovou a Davida Tomička. Jádrem knihy jsou komentované edice tří regimin, která Říhová podle své nově vytvořené typologie tohoto žánru, doplňující jiné klasifikace v zahraniční literatuře, charakterizuje jako regimina osobní. Přestože texty životopisů byly dosti obecné, sepisované podle ustáleného schématu, lze v osobních regimínech někdy nalézt informace, které ukazují adresáta v novém světle: buď přinášejí v textu konkrétní informaci, anebo z nich lze na nějakou jeho vlastnost usuzovat. Kromě adresáta se v nich odráží také osobnost lékaře, který se snaží zdůrazňovat své výjimečné znalosti a schopnosti; z formulace textu regimin i z některých dalších dochovaných lékařských spisů vyplývá, že dvorní lékaři požívali panovníkovy značné důvěry. Nakolik se však příjemce na způsobu formulování dané životopisy podílel, můžeme jen vyvozovat. Nejvýrazněji vystupuje osobnost lékaře a jeho vztah k panovníkovi, jakož i okolnosti, které vedly k sepsání životopisy, v regiminu určeném Janu Lucemburskému. Jeho autor, Johannes z Göttingenu, v něm projevuje i značné literární nadání. Regimina jsou žánrem na pomezí popularizující a odborné literatury, ale právě na tomto regiminu nacházíme přesahy k literatuře krásné. Zároveň je to však regimen atypické, jak upozorňuje Říhová. Začíná totiž nezvykle pojednáním o lécích působících jako protijedy a neprobírá všech *sex res non naturales*, nýbrž zabývá se pouze charakterem jídel a nápojů vhodných a nevhodných s ohledem na možnou otravu jedem. K samotné osobnosti či povaze Jana Lucemburského, kromě obavy z otravy, zde však podle mého názoru víc nenacházíme. Rembotovo regimen určené Karlu IV. obsahuje vzhledem k jeho ostatním částem poměrně široce pojednané téma tělesného cvičení (jinak jedno z obvyklých témat životopisů) a charakteristiku různých druhů bolesti, plynoucích ze špatné životopisy anebo z tělesné námahy – cvičení, včetně návodů, jak je mírnit,

což můžeme chápat jako pobídku k rehabilitačním cvičením. Životopis mistra Havla pro Karla IV. naproti tomu po obecném zpracování zdravotních návodů teprve v závěru přináší pasáž obsahující velmi osobní informaci o Karlu IV., který zřejmě často holdoval nemírnému jídlu a pití. Zároveň zde vystupuje do popředí i osoba lékaře, který se snaží zdůraznit odbornou zdatnost tím, že poukazuje na své schopnosti připravit výjimečně účinné léky zachovávající zdraví a prodlužující život.

Kniha obsahuje sumarizující kapitoly, jako je úvodní Tomičkova svěže napsaná stať *Středověká medicína*, dále druhá, rozsáhlá kapitola věnovaná osobnosti univerzitně vzdělaného lékaře (*Dvorní medicus – socius et amicus*) a třetí kapitola (*O středověkých regimentech zdraví neboli o regimínech sanitatis*), obě z pera M. Říhové, jež následuje další kapitola od téže autorky (*Několik vět o jedech ve středověku*). V dalších kapitolách uvádí hlavní autorka medailony těch dvorních lékařů, jejichž životopisy jsou součástí vydané knihy.

A je právě zásluhou M. Říhové, že dnes víme, že autorem listu *Epistola de cautela a venenis* je (v literatuře již známý) Johannes Hacke, zvaný z Göttingenu, a že text je ve skutečnosti určen Janu Lucemburskému, nikoli Karlu IV. (kapitola pátá). Vyhotovení edice (šestá kapitola) je dalším významným počinem autorky. Dosud se totiž bádání opíralo o starou edici J. F. Schannata z r. 1723, který ji pořídil na základě neúplného, dnes již ztraceného a navíc blíže neurčeného erfurtského rukopisu (s. 66–67), zatímco Říhová uvádí v edici text poprvé jako úplný (podle dvou rukopisů) a poskytuje tak badatelům nové informace o životě tohoto středověkého vzdělance. Tento mimořádný text, který má výrazně literární charakter, je cenný i tím, že je v něm zcela ojediněle dochován rozsáhlý, historicky cenný úvod. Čtenáři se dostává do rukou kvalitní komentovaná edice s výtečným překladem nesnadného textu. K překladu bych měla snad jen jedinou drobnou poznámku: na s. 102 je v textu 3x uveden tvar slovesa *auferre* (*ablatum*, zřejmě podle výše uvedeného Galénova díla s názvem *Ablationarius*), které je zde překládáno nesprávně slovem *nabízet*; tento význam ale v kontextu vyhovuje a navíc má oporu na s. 104 v náležitě použitém slovesu *offerre* (*oblatus*). Domnívám se, že by bylo vhodné uvést emendaci v textověkritickém aparátu nebo vysvětlit důvod v poznámce.

Kapitola sedmá *O Rembotovi, synovi Eberharda de Castro*, opět z pera M. Říhové, představuje dalšího, dosud jen málo známého lékaře působícího na dvoře Karla IV. Základem studie jsou poznatky vytěžené z textů kodexu vatikánské knihovny Pal. Lat. 1349, jenž je Rembotovým autografem (a obsahuje i text regimina pro Karla IV.), a z kodexů z původní Rembotovy knihovny. Jedná se o práci ohledně osoby tohoto lékaře objevnou, průkopnickou, neboť autorka upřesňuje a doplňuje poznatky o Rembotově životě, mapuje jeho kariérní postup a zabývá se jeho tituly; u nich je však podle autorky nutno provést další výzkum. *Regimen sanitatis ad Carolum imperatorem* je prozatím jediné známé literární dílo tohoto středověkého vzdělance a je v této knize publikováno vůbec poprvé. Nalezneme jej v kapitole osmé pod názvem *Liber de regimine sanitatis directus Karolo imperatori anno Domini 1360* (přepis autografu M. Říhová a D. Stehlíková, edice, překlad a komentář D. Stehlíková). Jedná se o velmi těžký text, ale D. Stehlíková se překladu (vedle kvalitní ediční práce) zhostila výtečně. V textu se nacházejí četná slova terminologické povahy, jež bylo nutno přeložit jednoslovně, jejichž význam je však speciální, upřesňující význam základní: např. slovo *labor* (D. S.: bolest; ve smyslu bolestivá námaha vznikající při pohybu; bolest v důsledku nemoci, pozn. 83) či *ira* (D. S.: hněv; ve smyslu zdravé psychické napětí, pozn. 55) a další. Doplňující výklady překladatelka uvedla v cenném komentáři k textu – teprve komentář tak umožňuje správným způsobem text pochopit; zároveň seznamuje s teoretickými východisky léčby ve středověku.

V deváté kapitole (*Havel ze Strahova – Gallus de Monte Sion, někdy též de Summo*) představuje M. Říhová lékaře Karla IV., který si ve své době vydobyl skvělou pověst a patrně i značnou panovníkovu oblibu. Podrobně se zabývá jeho regimínem pro Karla IV., známým pouze ze dvou dochovaných rukopisů, a dochází k závěru, že toto osobní regimen je čistě profylaktického charakteru. Edice a překladu rukopisného textu *Regimen Magistri Galli de Strahow ad Karolum*, pro nějž existuje nedostačující a již zastaralá edice F. Müllera z r. 1819 (s. 172), se ujal D. Tomíček (desátá kapitola). Latinský text je rozsahem kratší než výše uvedené texty, ale rovněž obtížný. Jakkoli je překlad jako celek dobře zvládnutý, přece jen se domnívám, že by na některých místech potřeboval ještě upřesnit

(za jiné např. *cibus temperatus, sed quod vergat ad parvitatem* – přeloženo jako „pokrm přiměřený, spíše jednodušší“, místo „pokrm přiměřený, v malém množství“, s. 187). V překladu došlo i k vypadnutí slova (*nec sompnus*, s. 178 či *virtutis*, s. 184), v latinské i české části nacházíme zbytečné překlepy. Jako celek je však nová edice bezpochyby přínosná a lze se domnívat, že některé nedostatky vznikly jen z nepozornosti.

Základem bádání hlavní autorky Milady Říhové a významným prvkem této knihy je práce s rukopisnými texty – bez ní je výzkum středověké medicíny nemyslitelný. Nalezneme zde jak výborné edice a skvělé překlady, tak další kapitoly, v nichž M. Říhová ilustruje osobu středověkého graduovaného lékaře v širokém záběru: od způsobu a obsahu vzdělávání, jeho postavení ve společnosti, etických otázek, způsobu chování k pacientovi až po jeho odbornou literární činnost. Autorka přináší nové poznatky o výše uvedených lékařích a předkládá řadu námětů pro další směry bádání. Kniha obsahuje seznam zkratk, obsáhlý seznam použitých pramenů a literatury a jmenný rejstřík. Zaujme také krásnou úpravou – má přitažlivý přebal s vyobrazeními převzatými z rukopisů, uvnitř nalezneme reprodukované ilustrace z rukopisných textů, které sloužily jako podklad edic. To dotváří celkovou atmosféru knihy, která je čtivá i poučná zároveň. Na druhý díl, který M. Říhová avizuje v předmluvě, se můžeme upřímně těšit.

HANA FLORIANOVÁ

A Companion to the Great Western Schism (1378-1417), eds. Joëlle ROLLO-KOSTER – Thomas M. IZBICKI, Brill, Leiden – Boston 2009 (= Brill's Companions to the Christian Tradition 17)

467 s., ISBN 978-90-04-16277-8

Ediční řada Companion se snaží přinést podstatné informace či shrnutí k určitým kulturně historickým problémům (např. kvodlibety 13. a 14. století), či v nedávné minulosti ke klíčovým osobnostem, jako byli Jean Gerson či John Wyclif Nejsou to soustavné monografické výklady, nýbrž soubory více či méně kompaktních článků, které si sice nemohou dělat ambice